קיצור שלחן ערוך — דיני תפלת מנחה

אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא, לְעוֹלָם יְזָהֵר אָדָם בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲנָה אֵלִיָּהוּ אֶלָּא בִּתְפִלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בַּעֲלֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ. וְהַטַּעַם שֶׁתְּפִלַּת הַמִּנְחָה הִיא חֲשׁוּבָה כָּל כָּךְ, מִפְּנֵי כִּי תְּפִלַּת הַשַּׁחַר זְמַנָּהּ יָדוּעַ, בַּבֹּקֶר בְּקוּמוֹ מִמִּטָּתוֹ יִתְפַּלֵּל מִיָּד קֹדֶם שֶׁיֵּהֵא טָרוּד בַּעֲסָקָיו. וְכֵן תְּפִלַּת עַרְבִית בַּלַּיְלָה זְמַנָּהּ יָדוּעַ, בְּבֹאוֹ לְבֵיתוֹ וְהוּא פָּנוּי מֵעֲסָקָיו. אֲבָל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, הוּא בְּעוֹד שֶׁהַיּוֹם גָּדוֹל וְהָאָדָם טָרוּד בַּעֲסָקָיו וְהוּא צָרִיךְ לָשׂוּם אֶל לִבּוֹ וְלִפָּנוֹת מִכָּל עֲסָקָיו וּלְהִתְפַּלֵּל, עַל כֵּן שְׁכָרָהּ הַרְבֵּה מְאֹד (טור רלב).

עִקַּר זְמַנָּהּ הוּא בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה וּלְמַעְלָה, וְהִיא נִקְרֵאת מִנְחָה קְטַנָּה. וּבִשְׁעַת הַדְּחַק, כְּגוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לָצֵאת לַדֶּרֶךְ אוֹ שֶׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱכוֹל. יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל מִיָּד לְאַחַר שֵׁשׁ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, וְהִיא נִקְרֵאת מִנְחָה גְּדוֹלָה. וְהֶמְשֵׁךְ זְמַנָּהּ הוּא לְכַתְּחִלָּה עַד שָׁעָה וּרְבִיעִית שָׁעָה קֹדֶם הַלַּיְלָה וְלֹא יוֹתֵר, וְזֶה נִקְרָא פְּלַג הַמִּנְחָה, כִּי מִשְּׁעַת מִנְחָה קְטַנָּה עַד הַלַּיְלָה הוּא שְׁתֵּי שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, וְהַחֲצִי מִזֶּה הִיא שָׁעָה וּרְבִיעִית. וּבְדִיעֲבַד אוֹ בְּשִׁעַת הַדְּחָק, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְכֵן נוֹהֲגִין עַתָּה בְּרֹב הַקְּהִלּוֹת, שֶׁמִּתְפַּלְּלִין מִנְחָה סָמוּךְ לַלָּיְלָה. וְשָׁעוֹת אֵלּוּ הֵמָּה שָׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת, דְּהַיְנוּ לְפִי עֵרֶךְ הַיּוֹם, מִזְּרִיחַת הַחַמָּה עַד שְׁקִיעָתָהּ מִתְחַלֵּק הַיּוֹם לִשְׁנֵים עָשָׂר חֲלָקִים, וְאִם הַיּוֹם גָּדוֹל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת, אֲזַי שָׁעָה וּמֶחֱצָה נֶחְשֶׁבֶת לְשָׁעָה.

אָסוּר לְהַתְחִיל לֶאֱכוֹל אֲפִלּוּ סְעוּדָה קְטַנָּה סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה. וְסָמוּךְ, הַיְנוּ חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם. וְאִם אֵינוֹ קוֹבֵעַ עַצְמוֹ לִסְעוּדָה, אֶלָּא שֶׁאוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֶה דֶּרֶךְ אַרְעַי פֵּרוֹת אוֹ תַּבְשִׁיל, אֲפִלּוּ מֻחֲמֶשֶׁת מִינֵי דָּגָן, יֵשׁ מַתִּירִין. אֲבָל יֵשׁ לְהַחְמִיר גַּם בָּזֶה. וְכֵן אָסוּר לִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ אוֹ לְהִסְתַּפֵּר סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה. וּסְעוּדָה גְּדוֹלָה, כְּגוֹן סְעוּדַת נִשּׂוּאִין אוֹ בְּרִית מִילָה וְכַדּוֹמֶה, אָסוּר לְהַתְחִיל אֲפִלּוּ סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה, דְּהַיְנוּ מֻחֲצוֹת הַיּוֹם אָסוּר, אֶלָּא יַמְתִּינוּ עַד זְמַן מִנְחָה גְּדוֹלָה, וְיִתְפַּלְּלוּ קוֹדֶם הַסְּעֻדָּה. וּבְמָקוֹם שֶׁקּוֹרִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְהוּא רָגִיל לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר, מֻתָּר לְהַתְחִיל סְעוּדָה קְטַנָּה סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה, וְגַם אַחַר כָּךְ, וּבִלְבַד שֶׁמִּיָּד שֶׁקּוֹרִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יַפְסִיק מִמַּה שֶׁהוּא עָסוּק, לְהִתְפַּלֵּל. וּסְעוּדָה גְּדוֹלָה סָמוּךְ לְמִנְחָה קְטַנָּה, אָסוּר לְהַתְחִיל אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁקּוֹרִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וַאֲפִלּוּ סָמוּךְ לְמִנְחָה גְּדוֹלָה יֵשׁ לְהַחְמִיר.

לִתְפִלַּת מִנְחָה, צְרִיכִין גַּם כֵּן נְטִילַת יָדַיִם עַד הַפֶּרֶק כְּמוֹ לִתְפִלַּת שַׁחֲרִית, וְכַמְבֹאָר לְעֵיל בְּסִימָן י"ב סָעִיף ה' וְסָעִיף ו'. (עַיֵּן חַיֵּי אָדָם כְּלָל ל"ג סָעִיף ו' וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ שָׁל הַתַּנְיָא סִימָן צ"ב בְּמַרְאֵה מָקוֹם אוֹת כ"ג) וְכֵן לִתְפִלַּת מַעֲרִיב אִם הִפְסִיק אַחַר מִנְחָה, וְכֵן לְמוּסָף אִם הִפְסִיק אַחַר שַׁחֲרִית, צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו.

אֵין לוֹמַר אַשְׁרֵי שֶׁקֹּדֶם מִנְחָה עַד שֶׁיֵּהֵא מִנְיָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּדֵי שֶׁהַשְׁלִיחַ צִבּוּר יֹאמַר הַקָּדִישׁ עַל מַה שֶׁאָמְרוּ בַּעֲשָׂרָה. וְאִם אָמְרוּ אַשְׁרֵי בְּלֹא מִנְיָן וְאַחַר כָּךְ נִשְׁלַם הַמִּנְיָן, יֹאמְרוּ אֵיזֶה מִזְמוֹר וְאַחַר כָּךְ

יֹאמַר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר קַדִּישׁ. וְיֵשׁ לִשְׁלִיחַ הַצִּבּוּר לְהִתְעַטֵּף בְּטַלִּית קֹדֶם אַשְׁרֵי, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין אַשְׁרֵי לְקַדִּישׁ. וְאִם לֹא הָיְתָה טַלִּית עַד לְאַחַר שֶׁאָמַר אַשְׁרֵי, יִתְעַטֵּף וְיֹאמַר אֵיזֶה פְּסוּקִים שֶׁעַלֵּיהֶם יֹאמַר קַדִּישׁ.

אִם הַשָּׁעָה דְּחוּקָה וְקָרוֹב לַלַּיְלָה, מַתְחִיל שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר מִיָּד אַחַר קַדִּישׁ, הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּקוֹל רָם. וְהַצִּבּוּר לֹא יִתְפַּלְּלוּ אֶלָּא שׁוֹמְעִים וְעוֹנִים עַד שֶׁיֹּאמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, אָז עוֹנִים אָמֵן וּמִתְפַּלְּלִים בְּלַחַשׁ. וְאִם הַשָּׁעָה דְּחוּקָה בְּיוֹתֵר וְיֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁאִם יַמְתִּינוּ עַל שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר עַד לְאַחַר שֶׁיֹּאמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, לֹא יְסַיְּמוּ תְּפִלָּתָם בְּעוֹד יוֹם, יְכוֹלִין לְהִתְפַּלֵּל מִיָּד עִם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר בְּלַחַשׁ מִלָּה בְּמִלָּה עַד הָאֵל הַקָּדוֹשׁ. וְטוֹב אִם אֶפְשָׁר שֶׁיְּהֵא לְכָל הַפָּחוֹת אֶחָד שֶׁיַּעֲנֶה עַל בִּרְכוֹת שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר אָמֵן (קכ"ד רל"ב).

מִי שֶׁבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמָצָא צִבּוּר מִתְפַּלְּלִין שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, מִתְפַּלֵּל עִמָּהֶם שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה וְיֹאמַר אַשְׁרֵי לְאַחַר הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. וְאִם לֹא יוּכַל לִגְמוֹר שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, קֹדֶם שֶׁיָּבֹא שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר לִקְדֻשָּׁה, וְאִם יַמְתִּין עַד לְאַחַר שֶׁיִּגְמוֹר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר כָּל הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה עִם הַקַּדִּישׁ, יַעֲבוֹר זְמַן הַתְּפִלָּה, יַמְתִּין וְיִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ עִם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר בַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה מִלָּה בְּמִלָּה, וְאוֹמֵר עִמּוֹ כָּל נֹסַח הַקְּדֻשָּׁה, וְגַם לְדוֹר וָדוֹר וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר, וְיִסַּיֵּם עִמּוֹ בְּשָׁוֶה בִּרְכַּת הָאֵל הַקָּדוֹשׁ וּבִרְכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. וְגַם מוֹדִים יֹאמַר בְּשָׁוֶה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׂחֶה עִם הַצִּבּוּר. רַק בְּיוֹם תַּעֲנִית צִבּוּר, לֹא יֹאמַר עִם שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר עֲנֵנוּ, אֶלָּא אוֹמְרוֹ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, כְּמוֹ שְׁאָר יָחִיד. וְכֵן אִם רוֹצֶה לְהִתְפַּלֵּל מַעֲרִיב עִם הַצִּבּוּר, וְאִם יַמְתִּין עַד אַחַר חֲזָרַת שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר אֶת הַתְּפִלָּה יִצְטָרֵךְ לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית בִּיחִידוּת יִתְפַּלֵּל מִנְחָה עִם חֲזָרַת הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, וְאִם בָּא סָמוּךְ לְקִדֻּשָּׁה יַמְתִּין עַד לְאַחַר שֶׁיֹּאמַר שְׁלִיחַ הַצִּבּוּר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וְיַעֲנֶה אָמֵן, וְאָז יִתְפַּלֵּל. וְאַף שֶׁיַּפְסִיד עֲנִיַּת אָמֵן שֶׁלְּאַחַר שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְגַם מוֹדִים (שֶׁהֵם חִיּוּבִים), מִכָּל מָקוֹם הָכִי עָדִיף טְפֵי, מִלְּהַפְסִיד תְּפִלַּת עַרְבִית עִם הַצִּבּוּר, וּמִכָּל שֶׁכֵּן, אִם הַשָּׁעָה עוֹבֶרֶת מִזְּמַן מִנְחָה (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן כ' סָעִיף י"א).

אִם נִמְשְׁכָה תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עַד הַלַּיְלָה, לֹא יֹאמְרוּ תַּחֲנוּן, כִּי אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן בַּלַּיְלָה. וּצְרִיכִין לְזָהֵר וּלְהַשְׁגִּיחַ שֶׁלֹּא תִּמָּשֵׁךְ עַד הַלַּיְלָה מַמָּשׁ, כִּי אָז אֵין אוֹמְרִים קַדִּישׁ תִּתְקַבֵּל עַל הַתְּפִלָּה שֶׁהִתְפַּלְּלוּ בַּיּוֹם, כֵּיוָן שֶׁהַלַּיְלָה שַׁיָּךְ לְיוֹם הַמָּחֳרָת (קל"א רלד).

מִי שֶׁבָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְמִנְחָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְהַקָּהָל כְּבָר קִבְּלוּ שַׁבָּת אוֹ יוֹם טוֹב, דְּהַיְנוּ בְּשַׁבָּת אָמְרוּ מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, וּבְיוֹם טוֹב אָמְרוּ בָּרְכוּ, לֹא יִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַזֹּאת, אֶלָּא יֵלֵךְ חוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיִתְפַּלֵּל. וְאִם שׁוֹמֵעַ שֶׁשְּׁלִיחַ הַצִּבּוּר אוֹמֵר בָּרְכוּ, לֹא יַעֲנֶה עִם הַצִּבּוּר, שֶׁאִם יַעֲנֶה בָּרְכוּ שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהִתְפַּלֵּל אַחַר כָּךְ תְּפִלָּה שֶׁל חֹל. (אִם טָעָה וְעָנָה, יִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם, כִּדְלְעֵיל סִימָן כ"א) וְאִם בָּא סָמוּךְ לְקַבָּלַת שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יוּכַל לִגְמֹר הַשְּׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה קוֹדֶם שֶׁיְּקַבְּלוּ שַׁבָּת אוֹ יוֹם טוֹב, יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל כֵּיוָן שֶׁמַּתְחִיל בְּהֶהֵתֵר (רס"א רס"ג).